

Metoderapport for krigsforbryter-saken

Ansvarlig journalist:

Merete Jansen og Hege Moe Eriksen

Redaksjon:

NRK Dagsnytt

Innenriksgruppa radio

Marienlyst 0340 Oslo

Publisert:

NRK Dagsnytt og Dagsrevyen f.o.m.18. november 2003

Ansvarlig redaktør:

Nyhetsredaktør Per Anders Johansen

NRK Nyheter:

Kontakt:

Merete Jansen, 90824040

Hege Moe Eriksen, 93613483

Per Anders Johansen 97540345

1.SAMMENDRAG AV KRIGSFORBRYTER-SAKEN

18. november 2003 avdekket Dagsnytt historien om hvordan en serber dømt for grove krigsforbryter i Kroatia lever fritt i Norge – til tross for at vedkommende er både dømt og etterlyst. Mannen var blant annet dømt for å ha skåret strupen over på en krigsfange – og pekt ut flere personer som siden skulle skytes i en massehenrettelse. Dagsnytt avslørte også hvordan norske myndigheter hadde fått kjennskap til dette – uten å gjøre noe.

Dette var den første av flere saker hvor Dagsnytt satt fokus på et frem til da lite omtalt spørsmål. Mange journalister har tidligere prøvd å finne frem til om krigsforbrytere fra ulike konfliktområder rundt om i verden skjuler seg i den store strømmen av flyktninger med et berettiget og dokumentert behov for beskyttelse. Saken førte til en omfattende oppvask i UDI og det er nå opp til retten og justisdepartementet å avgjøre mannens videre skjebne. I tillegg resulterte saken i en rekke artikler, debatter og lederkommentarer i norske medier.

Krigsforbryter-saken ble drevet frem i et lite journalistisk miljø med relativt knappe ressurser. Innenriksgruppa radio i Dagsnytt har bare åtte medarbeidere. De går en tøff turnus med mye ubekvem arbeidstid og må i tillegg til enhver tid kunne lage saker til neste sending. Prosjektet viser imidlertid hvordan det er mulig for journalister å drive frem relativt tunge graveprosjekter i en liten gruppe med mange ulike arbeidsoppgaver hengende over hodet.

2. PUBLISERTE SAKER (Bør vel flyttes helt bak??)

Oversikt over de viktigste sakene som Dagsnytt og Dagsrevyen publiserte om krigsforbryter-saken – det er stort sett introene som er gjengitt, noen ganger bare headline

18. november

7.30

En 57 år gammel serber dømt for grove krigsforbrytelser i Kroatia har fått bo i Norge i over fem år.

Norske myndigheter visste at mannen var dømt og etterlyst. Likevel fikk han oppholds- og arbeidstillatelse i Norge.

Og - mannen bor her fortsatt, sier mannens advokat, Anne Marstrander:

12.30

Norske myndigheter får kritikk for å ha gitt en serbisk krigsforbryter opphold i Norge. Mannen opplyste da han kom til Norge at han var dømt og etterlyst for krigsforbrytelser. Likevel fikk han bli i landet.

Dette reagerer dommer Hanne Sophie Greve sterkt på. Hun var medlem av FNs krigsforbryterkomisjon for det tidligere Jugoslavia:

1730

En serber med oppholdstillatelse i Norge hevder at han er uskyldig dømt for krigsforbrytelser.

Men et vitne som NRK har snakket med kan fortelle en annen historie om den 57 år gamle serberen.

I 1991 møtte Mato Alagic den dømte serberen i kampene mellom serbere og kroater i Kroatia:

19.november

7.30: Politiet jakter på minst tre kjente **krigsforbrytere** som er på frifot i Norge.

Det sier statsadvokat for særlige internasjonale straffesaker, Arne Willy Dahl. Dahl sier Norge har vært et attraktivt land å rømme til, fordi opplysninger om overgrep ikke er blitt fulgt opp:

8.30: Kontrollen med asylsøkere er blitt bedre, sier kommunalminister Erna Solberg. Blant annet har kontakten mellom dem som behandler asylsøknadene og politietterforskere blitt bedre.

19.11: Dagsrevyen-timesnyhetene: I går meldte NRK at en serber dømt for krigsforbrytelser har levd mange år her i landet. Fremskrittspartiet mener kontrollen med asylsøkerne må skjerpes

19.11 – Her og Nå: Tusenvis av mapper hos utlendingsdirektoratet bør granskes for å finne fram til krigsforbrytere som kan være i Norge. Det mener statsadvokat for særlige internasjonale straffesaker Arne Willy Dahl.

19.11: RedaksjonEN, Viggo Johansen: Debatt mellom kommunalministeren og Per Sandberg, FrP

19:11: Debatt i Dagsnytt-18, "Norge er blitt en frihavn for **krigsforbrytere**.

Nå skal jakten trappes opp" - gjester;

Arne Willy Dahl, statsadvokat hos Riksadvokaten

Gro Nystuen, forsker og ekspert på internasjonal rett ved Universitetet i Oslo

Petter Eide, generalsekretær i Amnesty International Norge

19.11: Regjeringen skal vurdere om flere tusen mapper hos Utlendingsdirektoratet skal granskes.

Formålet er å finne frem til **krigsforbrytere** som kan være i Norge.

Det er riksadvokaten som har bedt om dette, og departementet vil følge opp, sier justisminister Odd Einar Dørum.

20.11: Den serbiske **krigsforbryter**en som oppholder seg i Norge vil få en ny rettsak dersom han blir utlevert til Kroatia. Det lover myndighetene i landet.

22.11: Ukeslutt: ".....Tusenvis som flyktet fra krigene på Balkan på 90- tallet til det de trodde var trygghet i Norge.

For Norge HAR tatt imot flere krigsforbrytere.

Bosniske Safet Huseinovic, som har bodd i Norge i 25 år, fatter ikke hvordan norske myndigheter tenker.” Samtale med tre bosniere i Norge som letere etter krigsforbrytere på egenhånd...”

25.11: Norge er med på å betale for en omfattende kartlegging av **krigsforbrytere** og ofrene deres i Bosnia-Herzegovina.

27.11: Det kan ta ett år før dømt **krigsforbryter** utvises fra Norge

3. HVORDAN VI BEGYNTE Å JOBBE

Utgangspunktet var et rutinemessig journalsøk litt i det blå i Justisdepartementets post-journaler. På et morgenmøte i innenriksgruppa i Dagsnytt kom det opp at vi med jevne mellomrom så dokumenter i postjournalen til Justisdepartementets sivilavdeling, der ordet "utlevering" er med i tittelen. Dokumentene var alle unntatt offentlighet – som regel med henvisning til paragraf 5a (dvs at dokumentet inneholdt opplysninger unntatt offentlighet av hensyn til taushetsplikten).

24. oktober begynte Merete Jansen å gjøre mer konsentrerte søk på elektronisk postjournal på ordet "utlevering". Søkene ga oss flere hundre treff bare for det siste året. Dette førte til at vi ville se nærmere på hva som lå i disse sakene. Vi ville blant annet sjekke om det kunne være noen økning i antall personer som begjæres utlevert og om begjæringene faktisk blir fulgt opp. I mange tilfeller kunne det se ut for at disse sakene drøyde veldig i tid. Dessuten så vi muligheten for at det kunne ligge noen interessante enkeltsaker her.

Etter noen dagers arbeid, var en av arbeidsteoriene at det oppholder seg en del farlige personer her i landet uten at politiet gjør nok for å få tak i dem og sende dem ut. Siden ble arbeidet først og fremst konsentrert rundt en enkeltsak - nemlig en mann som var begjært utlevert for krigsforbrytelser.

4. RESEARCH-PROSESSEN

4.1 Det innledende research-arbeidet

Vi startet med å gå gjennom utskrifter av journalposter og lete etter temaer/ noe som kunne fortelle om innholdet i sakene.

Vi sjekket blant annet hvilke land som gikk igjen. Ved å gå inn i enkelte saker, kunne vi videre se om de hadde vært til behandling i lang tid. Noen av sakene hadde faktisk vært i systemet i flere år. Researchen ble gjort av én journalist – Merete Jansen.

Mange journalister velger å legge en sak til side når den er unntatt offentlighet. Men erfaringene våre i research-prosessen viser at selv om man ikke får innsyn i selve saksdomumentene, er det mulig å lete seg frem til viktige opplysninger direkte fra journalene. På noen av disse enkeltsakene ble alle journalposter hentet frem og skrevet ut. På den måten kunne vi gjenskape et grovt speilbilde av den enkelte saken – selv om det meste av informasjonen var sladdet vekk. Vi kunne for eksempel finne ut hvem som har vært advokat for den som er begjært utlevert. Andre interessante opplysninger i avsender-mottaker-feltet, var hvilke politidistrikt saken hadde vært innom, og om det hadde vært kontakt med blant andre UDI, tingrett/lagmannsrett, fengsel, Utenriksdepartementet og/eller andre lands ambassader i Norge.

Det ble også i denne aller første fasen hentet inn opplysninger om hvordan utleveringer praktiseres generelt, først og fremst fra Justisdepartementets sivilavdeling og Kripos-sjef Arne Huuse. Utgangspunktet er at forbrytere kan utleveres til det landet der forbrytelsen har skjedd. Det må være snakk om relativt alvorlige forbrytelser - i Norge må de ha en strafferamme på minst ett år. Ingen land utleverer egne statsborgere. Norge utleverer heller ikke personer som har fått asyl og heller ikke personer som har begått politiske lovbrudd. Norge har dessuten en regel om ikke å utlevere noen til land der den dømte risikerer dødsstraff. Gjennom ulike internasjonale konvensjoner har Norge forpliktet seg til å følge bestemte rutiner og regler.

4.2. Systematisk kartlegging

For å få et bedre inntrykk av hvordan en utleveringssak kan forløpe i praksis og hva slags personer og forbrytelser det kan dreie seg om, laget vi en oversikt over alle advokater som var navngitt i avsender/mottaker-feltene i postjournalene og tok kontakt med disse. De ble også spurt om de utfra egne erfaringer mente det var noen spennede problemstillinger knyttet til utleveringssaker.

En av sakene vi fikk detaljerte opplysninger om, var en mann fra Brasil som var beskyldt for grove underslag da han var i landets øverste administrative ledelse på 80-tallet. Hans sak hadde vært innom både tingrett og lagmannsrett og vært fremmet for Stortingets ombudsmann. En annen sak gjaldt en mann som var dømt for voldtekt da han var asylsøker i Tyskland. Han rømte etter at halve dommen var ferdig sonet. Det gikk mange år før norske myndigheter oppdaget at han var i Norge og satte ham i fengsel.

Neste stadium i researchen var å prøve få ut en statistikk som oppsummerte saksmengden. Siden dette var materiale beheftet med mye hemmelighetsskremmeri og mange personvern hensyn, ønsket vi i utgangspunktet å få laget en statistikk som oppsummerte antallet saker.

Etter flere forespørsler og anmodning til sivilavdelingen i Justisdepartementet fikk vi ca 27. oktober tall som viste hvor mange som er *begjært* utlvert hvert år de siste årene til og fra Norge. Vi fikk også vite litt om hvilke typer forbrytelser sakene gjaldt.

Vi fant ut at det var greit å begrense den videre jobbingen til utleveringer FRA Norge til utlandet, fordi det var her det var størst mulighet for å finne noe interessant.

Etter noen nye henvendelser til departementet, fikk vi 5. november tall på hvor mange som faktisk *er utlevert* de siste årene og hvor mange saker som fortsatt er til behandling. Vi fikk vite hvilke land begjæringene er kommet fra og hvilke forbrytelser som skal være begått. På denne siste oversikten var det ramset opp drap, ran, bedrageri, voldtekt..... og "krigsforbrytelser".

Vi ringte departementet som var svært skeptisk til å gi ytterligere informasjon, men fikk etter hvert vite at landet som ville ha utlevert på dette siste grunnlaget, var Kroatia.

Da vi så ordet "krigsforbrytelser", begynte alarmklokkene å ringe – og vi bestemte oss for å avgrense den videre gravingen til bare å se på spørsmålet om krigsforbrytelser. Nå gjaldt det å finne mest mulig informasjon om denne saken fra Kroatia.

I postjournalen var det tre Kroatia-saker. På den ene fant vi navnet på en advokat som vi tok kontakt med. Hun hadde hatt en sak som faktisk gjaldt en anklage om krigsforbrytelser, men denne var allerede avsluttet i lagmannsretten. Retten hadde gått inn for at mannen ikke skulle utleveres.

Mye tydet på at saken vi letet etter, skulle være av nyere dato – den pågikk fortsatt. Det var den eneste opplysningen vi klarte å presse ut av departementet da vi tok ny kontakt.

Vi sto da igjen med to mulige saker. På den ene fant vi blant annet politidistrikt Follo og Kroatias ambassade som mottakere/avsendere. Det ble på dette tidspunktet satt inn en ekstra reporter på saken, Hege Moe Eriksen

4.3. Avgrenset research mot mulig krigsforbryter

Opplysningene om hvem som var begjært utlevert og saken hans, var taushetsbelagte. Vi tok imidlertid kontakt med ulike kilder, bl.a. politiet. Det var her vi 9. november fikk tak i navnet til personen - MG. Vi fikk også navnet på advokaten hans, Anne Marstrander hos advokat Staff. Samtidig fikk vi vite at mannen satt i varetekt på grunn av begjæringen om utlevering. Dermed kunne vi gå videre med undersøkelsene om hvem denne mannen var, og hva han skulle være skyldig i.

Marstrander fortalte blant annet at klienten hennes var domfelt in absentia i Kroatia i 1997 for brudd på Geneve-konvensjonen om behandling av krigsfanger og sårede. Han var dømt til 20 års fengsel, men sa selv at han ikke hadde gjort det han var beskyldt for. Han hadde de siste årene hatt oppholdstillatelse her i landet

Så snart vi hadde fått navnet på mannen vi letet etter, søkte vi etter ham i telefonkatalogen på nettet. Vi fikk treff på to adresser på Østlandet. Selv om vi visste at han satt i varetekt, tenkte vi det kunne være verdt å se hva som skjedde om vi ringte og ba om å få snakke med ham. På fasttelefonen var det en mann som svarte. Han sa at MG ikke bodde der lenger og at han ikke visste hvor han var. På mobilnummeret fikk vi ikke noe svar.

Vi tok også umiddelbart en telefon til Kroatias ambassade i Oslo. Der fikk vi opplysninger om når dommen hadde falt, når den var rettskraftig og når MG etter deres oppfatning, var blitt etterlyst internasjonalt. Dessuten fikk vi vite at han skulle ha vært med i serbiske paramilitære styrker og vi fikk oppleaset nøyaktig hva han skulle være dømt for.

I en ny samtale med advokat Marstrander senere på dagen fikk vi vite at MG kom til Norge ca ett år etter at dommen falt. Han hadde sittet i varetekt i Norge i 3 måneder så langt. Han opplyste om den kroatiske dommen da han kom til Norge i 1998 og hadde hele tiden brukt sitt eget navn. Høykommisæren for flyktninger skulle ha vært inne i bildet i forbindelse med at han dro til Norge. Han hevdet å ha fått hjelp derfra og fra internasjonale styrker som administrerte Øst-Slavonia da han dro derfra.

Vi ringte også Interpol. Vi måtte til hovedkvarteret i Lyon i Frankrike før vi fikk vite at den internasjonale etterlysningen av MG ble sendt ut 07.10.02. Denne siste opplysningen var interessant blant annet i forhold til å sjekke hvor lang tid det gikk mellom etterlysningen og arrestasjonen i Norge.

11. november var vi på Kroatias ambassade og snakket med tredje-sekretær Lora Vidovic. Hun ga oss flere detaljer fra dommen, blant annet hvilke hendelser som hadde funnet sted den aktuelle dagen i Øst-Slavonia, hva som var bevisene (øyenvitner) og hvilken bakgrunn den dømte hadde. Hun sa også en del om rettssystemet i Kroatia i det aktuelle tidsrommet og at MG garantert ville få en ny rettssak dersom han ble sendt tilbake til Kroatia.

5. RESEARCH PÅ TVERS AV LANDEGRENSER

Vi hadde nå et stort problem: Hvordan få tak i *hele* utskriften av dommen? Vi måtte være sikker på at vi hadde 100 prosent riktige opplysninger om innholdet, foreløpig hadde vi bare informasjon via andre som hadde lest dommen. Vi trengte også mer nøyaktige personopplysninger om MG og navn på vitner. Ambassaden ville ikke gi dommen til oss, av frykt for at norske myndigheter skulle mislike dette og at utleveringsprosessen dermed kunne ødelegges. De mente vi måtte gå til departementet og be om den. Overfor departementet argumenterte vi med at dommen var offentlig i Kroatia og derfor også burde være det i Norge. Denne argumentasjonen var de ikke med på. Vi vurderte å be om meroffentlighet. Men i løpet av et døgn klarte vi å få tak i dommen fra annet hold.

Der var imidlertid alle navn slettet, både tiltalte og vitner. Men man hadde glemt å slette navnet til advokaten som forsvarte MG under rettssaken i byen Osijek, der han selv ikke var tilstede. Vi fant henne via opplysningen og tok kontakt. Hun husket ikke selve saken eller MG, som hun aldri hadde truffet. Men hun hadde en del interessant å fortelle om rettssystemet på den tiden dommen falt. Hun skulle prøve å finne frem dommen til to dager senere, slik at vi kunne få alle de navnene vi manglet. Da vi ringte tilbake, hadde hun ikke klart å finne dommen, som trolig lå i en annen by.

I mellomtiden hadde vi benyttet et annet nettverk: Pressen i Kroatia. Journalistene Per Anders Johansen og Jan Gunnar Furuly har gjennom en rekke seminarer i undersøkende journalistikk i regi av Europeisk journalistsenter bygget opp et elektronisk nettverk av journalister over hele Øst-Europa. Journalistene har en egen mailingliste – ”Investigative Reporters”. Johansen sendte en henvendelse ut på mailinglisten – og ba om å få kontakt med journalister i Kroatia som kunne hjelpe oss. Vi ble tipset om to-tre journalister som kunne bistå. Via en journalist i hovedstaden Zagreb, ble vi slik hjulpet videre til en kollega i lokalavisen Jutarnji List i Osijek. Dette er den viktigste byen i Øst-Slavonia og det var her dommen falt i 1996. Journalisten fikk tak i dommen – en usladdet versjon av dommen vi hadde fått i Norge - og kunne gi oss alle de navnene vi trengte.

Senere fikk vi også hjelp til å finne de nye adressene og telefonnumrene til de to som hadde vitnet mot vår mann. De hadde begge flyttet fra Borovo Naselje. Journalisten ringte dem opp og fikk bekreftet at de virkelig var personene vi letet etter og fikk bekreftet vitneprovne de var sitert på i dommen. De sa seg begge villige til å bli intervjuet om saken.

6. NOEN PROBLEMSTILLINGER

I tillegg til å finne ut hvem den dømte krigsforbryteren var, hadde vi disse problemstillingene å jobbe med:

- Hvor nøye sjekket norske myndigheter mulighetene for at han var feilaktig dømt, slik han selv påsto?
- Hva var tidligere retningslinjer for UDI/myndighetene/ når det kom personer til Norge som kunne være krigsforbrytere?
- Hva er retningslinjene i dag?
- Hvordan kom han seg til Norge?
- Han påstår at han fikk hjelp fra FN-systemet for å komme seg ut av Kroatia, kan dette bekreftes?
- Hvilket grunnlag er det for å ta dommen på alvor, evt stille spørsmål ved den?
- Hva var den historiske sammenhengen for de påståtte krigsforbrytelsene?
- Når vi har funnet en krigsforbryter her, kan det ikke da være flere?

7. KONTAKTEN MED NORSKE MYNDIGHETER

Utlendingsdirektoratet (UDI) var i utgangspunktet lite villig til å snakke om saken. De kunne fortelle om dagens rutiner – men var mer vage når det gjaldt rutinene på det tidspunktet MG kom til Norge

12. november sa infosjef Geir Løndal følgende:

-Når vi vet at en asylsøker har en dom, har vi interne rutiner på dette. Siden 1. september har vi hatt en formalisert, stringent instruks. Gjelder det en alvorlig, kriminell handling (drap, etc), går saken til avdelingsdirektør.

Løndal skyldte på Justisdepartementet dersom de ikke hadde klart å finne ut om MG faktisk var dømt for krigsforbrytelser. De hadde henvendt seg dit i 1999 uten å få svar.

De fikk heller ikke svar etter en henvendelse til Haag-domstolen. UDI må aldri henvende seg direkte til det landet en asylsøker kommer fra for å forhøre seg om ham/henne. I september 1999 fikk MG derfor oppholdstillatelse i Norge.

Senere fortalte Løndal også at mange av flyktingene fra Øst-Slavonia som levde i blandingsekteskap fikk opphold i Norge på humanitært grunnlag. De andre måtte tilbake til Kroatia. MG hevdet å leve i et slikt blandingsekteskap.

Vi ønsket å verifisere UDIs påstander om at de hadde henvendt seg til Justisdepartementet og Haag for å få opplysninger. Men da vi ba Løndal om å finne datoene, sa han at han ikke kunne utlevere NOE ang. saken til MG. Vi måtte evt få fullmakt fra vedkommende. Vi argumenterte med at vi ikke ba om innsikt i dokumentene til MG, men bare ønsket å vite DATOen for når henvendelsene var gjort. Løndal mente dette var det samme som å få innsikt i saken. Etter mange eposter begge veier, endte det likevel med at vi fikk vite det vi trengte – siterer fra eposten:

Siden de nedenstående opplysninger ikke er til skade for vedkommende anvender UDI allikevel prinsippet om meroffentlighet. Etter at asylintervjuet var foretatt, henvendte UDI seg til Justisdepartementet den 30 sept 1999. Dette var en telefonisk henvendelse for å bringe på det rene om vedkommende var etterlyst for krigsforbrytelser. Søkers navn figurerte ikke på noen av listene som Justisdepartementet hadde.

UDI undersøkte også om vedkommende var etterlyst av ICTY (Haag-domstolen) men fikk ingen bekreftelse på dette. Da saken allerede var blitt over ett år gammel ble det fattet vedtak om oppholdstillatelse. Av hensyn til taushetsplikten kan UDI ikke gå ytterligere inn på begrunnelsen eller saksbehandlingen.

Under senere kontakt med domstolen i Haag fikk vi imidlertid vite at man aldri hadde fått noen henvendelse fra norske myndigheter om denne personen. Denne opplysningen fikk vi for sent til å ha den med i reportasjene våre

8. BAKGRUNNSINFORMASJON

Dommen og forbrytelsen det er snakk om i saken vår, har sin opprinnelse i en viktig etnisk konflikt som førte til at mange flyktet, blant annet til Norge. Her er noe av bakgrunnsinformasjonen som er viktig for å forstå saken – og som vi hele tiden måtte ha på minnet:

Norge har hatt store grupper av flyktinger fra områder med etniske konflikter de siste tiårene. I 1998 kom det blant annet rundt 2000 serbere til Norge som ikke lenger orket å bo i Øst-Slavonia i Kroatia etter krigen mot kroatene i årene 1991-1995. Det er anslått at flere tusen personer begikk krigsforbrytelser disse årene. Tilsvarende tall er nevnt i forbindelse med krigen i Bosnia i årene 1992 – 1995. Ingen vet hvor mange krigsforbrytere som kan ha skjult seg blant flyktingene fra disse områdene. Mye tyder på at landene de rømte til ikke har vært særlig oppmerksomme på at de kan ha

krigsforbrytere i befolkningen, inntil for noen år siden. En kilde ved Krigsforbrytersomstolen i Haag fortalte oss at det de siste årene har vært en kraftig økning i henvendelser fra andre lands myndigheter om mulige krigsforbrytere.

9. KILDEKRITISKE PROBLEMSTILLINGER

9.1. Journalistisk på et følsomt etnisk konfliktområde

Arbeidet med krigsforbryter-saken satte oss på en rekke kildekritiske problemer. Saken var av en slik art at vi ønsket å opptre svært varsomt, ikke minst av hensyn til MG selv. Et annet problem var den etniske konflikten som saken har sitt utspring i.

Like før krigen i Kroatia, er det mye som tyder på at serbere i Øst Slavonia ble dårlig behandlet av kroater i de samme byene/landsbyene. Etter at serberne klarte å ta makten, gitt det nok enkelte ganger hardt utover kroatene. Så kom kroatene til makten igjen og mange serbere følte seg så trakassert at de flyktet.

Både vitnene i rettssaken og dagens kroatisk myndigheter (inklusive ambassaden i Oslo) kunne tenkes å være påvirket av dette og ha sin egen agenda i forhold til opplysningene de kom med. For ikke å snakke om dem som i sin tid dømte MG til 20 års fengsel uten engang å ha snakket med ham. Hvor mye kunne vi tro på det som sto i dommen? Og hva med vitnene? Mye tyder på at de som ble tatt til fange av serberne, kunne tjene på å angi dem for overgrep da krigen var over. Dette kunne blant annet hjelpe dem fremover i køen av personer som ventet på å få gjenoppbygd boligene sine i Øst-Slavonia.

9.2. Anonyme kilder

I de sakene vi laget i etterkant av avsløringen, ble det brukt noen skjulte kilder. En av dem var en medarbeider ved Krigsforbryterdomstolen for det tidligere Jugoslavia. Det viste seg å være svært vanskelig å få noen i tale ved domstolen. Via personer her i Norge med godt kjenneskap til domstolen, kom vi i kontakt med en ansatt som kunne hjelpe oss dersom vi ikke røpet identiteten hans. Han gjorde søk i domstolens interne databaser og kunne blant annet fortelle følgende:

- Jeg får flere treff på MG, der han er nevnt som mulig/påstått gjerningsmann. Jeg kan imidlertid ikke fortelle hva slags treff dette er (vitneerklæringer direkte til domstolen eller ting funnet på internett, f.eks).
- Det er aldri registrert noen henvendelse fra norske myndigheter om denne personen.

Vi valgte å gjøre en viktig journalistisk avklaring: Vår fremste oppgave var å sette søkelys på hvordan norske myndigheter hadde forholdt seg til det faktum at det kom en mann til Norge som selv innrømmet at han var dømt for krigsforbrytelser. Gjorde de grundige undersøkelser, eller valgte de å ta ham på hans ord? Hva var retningslinjene på den tiden – og ble disse fulgt? Hvordan håndteres slike saker i dag? Vår oppgave var IKKE å overta for noen domstol og fastslå om MG var skyldig eller ikke.

9.3. Nettet – og andre kilder

Det var viktig å finne ut mest mulig om bakgrunnen for konflikten som førte til at MG evt skulle ha begått krigsforbrytelser. Via søk på nettet fant vi mye informasjon om situasjonen i Vukovar-området og landsbyen hans Borovo Naselje. En rekke øyenvitneskridringer er tilgjengelige, både om tiden like før serberne tok over og det mest kritiske øyeblikket da de rykket inn og mange kroater ble drept.

Vi tenkte at hvis MG var dømt for krigsforbrytelser – og det tydligvis lå mye stoff om konkrete hendelser på nettet – burde det mulig å finne noe om ham. Vi fikk treff på flere personer med det samme navnet, men noen av dem var helt uaktuelle pga bakgrunn, yrke, etc. En mann virket derimot høyst aktuell. På to ulike steder på nettet, i tekster som handler om forbrytelser begått under krigen, (blant annet <http://balkan.archinve.org.yu>), står det at han har deltatt under et angrep i byen Borovo Naselje 17. november 1991 og mishandlet sivile kroater. I beskrivelsen av hva han skal ha gjort, blir han omtalt som president for Serbian Democratic Party (trolig den lokale avdelingen av partiet). Dette er en opplysning vi ikke har fått bekreftet andre, men det er neppe noen tvil om at det er "vår" mann som står omtalt.

Det er viktig å ha klart for seg at på nettet kan "hvem som helst skrive hva som helst". Likevel er det vi fant viktig informasjon å ha med, så lenge det kan sammenholdes med annen informasjon.

9.4. Det kroatisk justisdepartementet

For å se utleveringssaken i en videre kroatisk sammenheng, snakket vi flere ganger med det kroatisk justisdepartementet, nærmere bestemt lederen av avdelingen for internasjonale saker, blant annet utleveringssaker –Zdravko Stojanovic. Vi snakket med ham både om MGs sak og om andre saker mot krigsforbrytere.

Mellom 1991 og 2003 var det 3181 saker som ble etterforsket

- 1773 personer ble tiltalt.
- 548 ble dømt med endelig dom
- 230 ble frikjent.

Flertallet av de som ble dømt, ble dømt in absentia.

9.5 En balansert fremstilling

Det at mannen er dømt, er ikke ensbetydende med at han faktisk er en krigsforbryter. Derfor var vi opptatt av å ha med kilder som kunne gi en motvekt til alle som mente han var skyldig, andre enn advokaten hans. Vi hadde blant annet flere kilder som fortalte om feil og mangler ved rettssystemet i Kroatia på den tiden han ble dømt.

Vi prøvde også å få bekreftet påstanden hans om at han hadde fått hjelp fra FN-systemet til å komme seg ut av landet. Vi var i kontakt med flere personer som jobbet i FN-administrasjonen i Øst-Slavonia på det aktuelle tidspunktet og som nå var spredd over hele verden. Ingen av dem kunne bekrefte at noen som var dømt, skulle ha fått hjelp til å flykte.

9. REISEN TIL KROATIA

Det var veldig viktig for oss å få intervju med de som ifølge dommen var øyenvitner til krigsforbrytelsene. Vi mente det ville styrke sakens troverdighet betraktelig. Så snart vi hadde en avtale med et vitnene som hadde stått frem i rettsaken og fortalt om hva som skjedde – en av dem var blitt truet på livet av MG- bestilte vi flybilletter til en reporter som skulle gjøre opptak til både radio og TV. Merete Jansen dro til Zagreb samme dag (fredag). Lørdag formiddag traff hun intervjuobjektet i Pula, helt på motsatt side av landet enn Borovo Naselje. Hun kjørte dit med en sjåfør som også fungerte som tolk. Intervjuobjektet snakket selv ikke et ord engelsk. I tillegg til selve hendelsen, fikk han spørsmål om hvor godt han kjente den dømte, hva slags forhold de hadde til hverandre før krigen, hvilken rolle han selv spilte under kampene om hjemstedet, hvordan livet hans hadde artet seg etter krigen. Mange av spørsmålene hadde kun som hensikt å sjekke troverdigheten hans og hvilke motiver han evt kunne hatt for å fortelle det han gjorde under rettssaken. Totalt sett ga han et oppriktig og troverdig inntrykk. Det samme mente tolken og fotografen som var tilstede under intervjuet. Kjæresten til intervjuobjektet var også til stede og fortalte hvor sterkt det gikk inn på mannen hver gang han snakket om hendelsen fra 1991. Reise og intervju tok en hel dag. Det andre vitnet intervjuet vi bare på telefon, med hjelp av tolk. Dette var av praktiske årsaker – vi måtte brukt en dag ekstra på å reise dit han bodde, og det var ikke mulig å få leid TV-fotograf den dagen.

10. RELATERTE SAKER

Dagen etter at vi slapp nyheten om serberen som var dømt for krigsforbrytelser, hadde vi en sak med statsadvokaten for særlige internasjonale straffesaker, Arne Willy Dahl. Han sa da at 3 andre personer for tiden var under etterforskning, men at det trolig er minst et hundretalls krigsforbrytere i Norge i dag. Han sa videre at Norge er et attraktivt land å rømme til for krigsforbrytere og at flere tusen mapper hos UDI bør granskes. Neste dag hadde vi en sak om at mannen som er dømt for krigsforbrytelser, garanteres ny rettsak dersom han sendes tilbake til Kroatia. Ukeslutt ville ha en helt ny vri på temaet. De valgte å intervju tre bosniere som bor i Norge og som samarbeider om å lete etter krigsforbrytere som kan ha kommet seg hit etter krigen i Bosnia.

10. RESSURSBRUK

Merete Jansen jobbet alene med saken de første to ukene – fram til det var klart *hvilken* sak i departementet som angikk krigsforbryteren. I denne perioden gjorde Jansen researchen ved siden av å gå full turnus – og leverte en rekke andre saker til Dagsnyttssendinger.

Etter to uker summerte vi opp researchen – og det ble satt flere på saken. Først var det snakk om to ekstra, en fra innenriks og en fra utenriks. Utenriks hadde imidlertid ikke ledige ressurser. Hege Moe Eriksen kom til fra innenriks, slik at det var to reportere. Før reisen til Kroatia ble det bestemt at saken også skulle presenteres i Dagsrevyen, og ikke bare på radio. Det var da snakk om å ha med en fotograf, men vi endte opp med å leie inn fotograf fra kroatisk TV. Merete Jansen dro dermed alene til Kroatia og var der fra fredag kveld til søndag kveld. På grunn av valget i Kroatia var det bare mulig å få leie TV-fotograf én dag.

Før reisen hadde vi jobbet med saken i 4 uker. Etter hjemkomst, var det intens jobbing hele mandagen, til langt over midnatt, før første publisering tirsdag morgen. Videre gjennom uken var det mye overtid for å få på plass alle oppfølgingssakene. Siden har vi tatt den nødvendige jobbingen innenfor de normale vaktene. Jansen og Moe Eriksen laget de fleste innslagene selv, men noen ble også laget av kollegaer, og da gjerne basert på grundig forarbeid av Jansen/Moe Eriksen.

11. REAKSJONER OG KONSEKVENSER:

I en direkte oppfølging på NRK Dagsnytt den morgenen saken ble sluppet, gikk Justisdepartementet langt i å påpeke at rutineene ikke var blitt fulgt av UDI. Justisdepartementet hadde underrettet Kommunal- og regionaldepartementet om saken for å få en grundigere gjennomgang av hva som egentlig var skjedd. Ifølge Justisdepartementet var en uformell telefonisk kontakt mellom UDI og departementet for å sjekke asylsøkerens bakgrunn, ikke tilstrekkelig. UDI hevdet på sin side at alle rutiner var blitt fulgt og at saksbehandlingen var korrekt.

I sendingen til Her & Nå kl. 15 kom imidlertid UDI's direktør Trygve Nordby på banen for første gang. Her innrømmet han også at asylsøknaden ville blitt behandlet annerledes i dag, og at den dømte krigsforbryteren sannsynligvis ikke ville blitt innvilget opphold i Norge i dag.

Flere politikere reagerte umiddelbart og kom på luften i løpet av dagen: Arbeiderpartiets innvandringspolitiske talskvinne Signe Øye er ikke sikker på om norske myndigheter har gjort jobben sin

Lederen i kontroll- og konstitusjonskomiteen på Stortinget, Ågot Valle (SV), ba ville ha en forklaring fra Justisdepartementet og UDI om hva UDI har foretatt seg i saken.

Fremskrittspartiet ved innvandringspolitisk talsmann Per Sandberg krevde at mannen ble utlevert til Kroatia.

Hanne Sofie Greve som tidligere var medlem av FNs krigsforbryterdomstol for det tidligere Jugoslavia, var også svært kritisk til at mannen hadde fått opphold i Norge. Hun mener det er grunnleggende at myndighetene kommer til bunns i saken.

Amnesty Norge støttet kravet om utlevering av serberen. Forbrytere skal ha ikke ha asyl/opphold for å bli beskyttet mot straff i hjemlandet - sa generalsekretær Petter Eide.

Flere tusen mapper hos UDI bør granskes for å finne frem til krigsforbrytere som kan være i Norge – det sa statsadvokat Arne Willy Dahl 19.11. Justisminister Odd Einar Dørum sa senere på dagen at departementet ville følge opp.

11. OPPSUMMERING:

Denne saken bekrefter at det er mulig å finne både interessante og brennhete saker gjennom søk i postjournalene – som kan bygges til store graveprosjekter. De elektroniske postjournalene blir i stor grad brukt til å ta ut konkrete nyhetssaker – men alt for mange journalister stopper å grave når de ser at en sak er unntatt offentlighet. Denne saken viser at det er først da det begynner å bli spennende!

Saken viste at norske myndigheter gjorde svært lite for å finne ut hva den dømt krigsforbryteren hadde gjort - før de ga ham oppholdstillatelse. Og at rutineene for sjekk av flyktninger som kommer fra konfliktområder ikke har vært gode nok. Avsløringen ble fulgt godt opp i andre medier de første dagene. Spesielt stor oppmerksomhet fikk saken i Aftenposten, som hadde den som en av sine toppsaker i to dager. Journalistene der gjorde også en del egen research og dro selv til den lille byen Borovo Naselje i Kroatia der forbrytelsene skal ha skjedd.

Saken ble også kommentert på lederplass i flere aviser, blant annet i Aftenposten, Dagbladet og Adresseavisen.

En av de store utfordringene med å publisere denne typen gravesaker i NRK, er at det er et svært stort antall redaksjoner og programmer som skal betjenes – og som vil ha ulike vrier og egne oppfølgere. Det var en absolutt forutsetning for å lykkes at det var flere reportere som jobbet parallellt i forkant av publiseringen, slik at vi kunne dra lasset sammen. Et tankekors er imidlertid at omløpshastigheten i den nye medievirksomheten – med flere sendinger, hardere konkurranse og publisering på nett - er blitt så stor at tunge og ressurskrevende graveprosjekter lett kan bli tatt ut i løpet av kort tid. Dette gjør det enda viktigere å planlegge flere saker før første publisering – slik at det er mulig å holde en sak varm over flere dager. Hvis ikke risikerer man at det blir lett for pr-rådgivere og informasjonssjefer å legge en sak død ved å sitte helt stille en dag eller to – og vente på at saken er glemt.